

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 31, Sayı: 1, Sayfa: 343-363, OCAK – 2021
Makale Gönderme Tarihi: 16.11.2020 Kabul Tarihi: 25.12.2020

KİRMAN MESCİD-İ MELİK'İNİN BÜYÜK SELÇUKLU ALÇI MİHRAPLARI

The Great Seljuk Stucco Mihrabs Of Melik Mosque In Kerman

Kamran SOKHANPARDAZ *

ÖZ

Birinci Turanşâh'ın yaptırdığı Kirmân'ın en eski camisi Mescid-i Melik'tir. Caminin alçı mihrapları, Büyük Selçuklu döneminin zengin süsleme ve kitâbelerini içermesine rağmen, bu alçı süsleme ve kitâbeler üzerine yapılan ayrıntılı çalışmaların sayısı oldukça azdır. Buradan hareketle “Kirman Mescid-i Melik'inin Büyük Selçuklu Alçı Mihrapları” başlığıyla hazırlanmış olan bu makalenin amacı, yapının alçı mihraplarını tanıtarak, böylece bu mihraplarının değerlerini ortaya koymaktır. Bu alçı mihraplarının çoğu kitâbe ve süslemeleri, zamanla harap olmuştur. Araştırmamız neticesinde, söz konusu yapının süsleme kompozisyonunun, yazı, bitkisel ve geometrik bezemeler içerdiği; bunun yanı sıra kabartma, kazıma ve ajur tekniğinde yapıldığı fark edilmiştir. Bu alçı süsleme ve kitâbelerin sanatçısı ile ilgili herhengi bir bilgi bu çalışmada tespit edilememiştir. Mihraplarda işlenen bazı alçı süslemeler, İran'ın Sasani dönemine (Miladi 226-651) ait alçı süslemeleri, Nişâbur'da yapılan kazı çalışmalarından çıkan İran'ın ilk İslâmî devirlerine (Miladi X. yüzyıl) ait süslemeler, Karahanlı (Miladi 840-1212), Gazneli (Miladi 963-1186), Anadolu Selçuklu (Miladi 1075-1308) ve İran'ın İlhanlı dönemi (Miladi 1256-1353) alçı süslemeleri ile benzerlik sergilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Selçuklu, alçı süsleme, kitâbe, Kirman Mescid-i Melik, mimari

ABSTRACT

The oldest mosque of Kirman that built by the Turan Shah I is the Melik Mosque. Although the stucco mihrabs of this mosque that contain rich ornaments and inscriptions of the Great Seljuk period, however, the number of detailed studies on these stucco ornaments and inscriptions is very low. According to this, one of the aims of this article, prepared with the title of the Great Seljuk stucco mihrabs of Melik Mosque in Kerman, is to introduce the art of stucco decorations of the Melik Mosque. From the results obtained, it is understood that the ornamental composition of the mentioned mihrabs includes inscriptions, vegetal and geometric decorations and that they are made in embossing, engraving and pierced work techniques. There is no information about the artist of the stucco decoration and inscriptions of these mihrabs. Some stucco inscriptions and ornaments are seen on these mihrabs are similar to the stucco ornaments belonging to the Sassanid period of Iran (61- 226 A.D.), the first Islamic era of Iran (around the tenth century A.D.) obtained from Nishabur excavations, Qarakhanid period architectural decorations (840-1212 A.D.), Ghaznavid Period architectural decorations (963-1186 A.D.), Anatolian Seljuk architectural decorations (1075-1308 A.D.) and stucco decorations of the Ilkhanid Period of Iran (1256-1353 A.D.).

Key words: Great Seljuk, stucco ornament, inscription, Kerman Melik Mosque, architecture

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, artresercher@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5247-1731 / Bu makale doktora tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi BAP tarafından desteklenmiştir (Proje No: PYO.ILH.1904.18.001).

Giriş

Büyük Selçuklu cami mimarisinde alçı süslemeler en çok mihraplarda kullanılmıştır. Bu mihraplar genellikle sivri kemerli niş ve dikdörtgen çerçevelerden oluşan bir şemaya sahipler. Bu dönemin bazı mihraplarında (Barsıyan Cuma Camii ve Sin Mescid-i Cuması gibi) tuğla ve alçıyı birlikte kullanarak, çoğu alçı süslemeler, tuğla süslemelerin arasına yerleştirilmiştir. Mihraplardaki alçı süslemeleri, muhtevalarına göre yazı, bitkisel ve hendesî süslemeler olmak üzere üçe ayırarak incelemek ve değerlendirmek mümkündür. Bu özellikleri taşıyan mihrapların üç örneği de Kirman Mescid-i Melik'te bulunmaktadır. Kirman, İran'ın Kirman eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehirdir. Kirman Selçukluları buraya hakim oldukları süre içerisinde (Hicri 440-583 / Miladi 1048-1187) geniş kültür faaliyetlerinde bulunarak önemli bir miras bırakmışlardır. Kirman Selçuklularında imâr faaliyetlerine Kavurd zamanında (Hicri 440-465 / Miladi 1048-1073) başlanmış oğlu birinci Turanşâh devrinde (Hicri 477-490 / Miladi 1085-1097) devam edilmiştir (Schroeder 1938-9: 1033); (Korbendau vd. 2008: 98); (Cezar 1977: 367); (Anisi 2004: 137-157). Onun yaptırdığı en önemli eser, Mescid-i Melik'tir.¹ Mescid-i İmam Humeyni diye de adlandırılan Kirmân'ın bu en eski camisi sayılan (Kramers 1960: 147) Mescid-i Melik², İran Milli Eserler Listesine 760 sayılı numarayla kayıt edilmiştir.³ Yapı Kirman şehrin eski yerleşim kısmında (İmam Humeyni cadesinin güneyinde) yer almaktadır. Yapının batı eyvanının kemer yüzeyinde ve kemer karnında tuğladan dört tezyînî kûfi kitâbe bulunmaktadır. Bunlardan eyvanın yan kanatlarında yer alan kitâbelerde iki isim yazılmıştır. Eyvanın doğu (sağ) kanadında (Resim 1) “ابن قرا ارسلان مظفر / ابن قرا ارسلان مظفر / معین امیرالمؤمنین] / bin Kara Arslan Muzaffer Muîn Emîrül-mü'minîn / anlamı: müminlerin emîri Kara Arslan oğlu Muzaffer Muîn”, batı (sol) kanadında (Resim 2) ise “المبا[...]د الدين و الدولة تورانشاه” / el- Mübâ[rize]d-din ve'd-devle Turanşâh / anlamı: din ve devlet için kuvvetli münâkaşaya girişen Turanşâh⁴ okunmaktadır. Söz konusu kitâbelere göre yapı Turanşâh b. Kavurd devrinde (Hicri 477-490 / Miladi 1085-1097) inşa edilmiştir.

Ahmed Ali Hân Veziri ve Muhammed İbrahim Bâstânîy-î Pârîzî gibi çoğu araştırmacılar yanlışlıkla yapının Melik Kavurd tarafından yaptırıldığını kaydetmişlerdir. (Veziri 1340 H.Ş.: 81-82); (Bâstânîy-î Pârîzî 1343 H.Ş.: 28). Tamamen tuğladan yapılan cami, Kirman'ın en büyük camii olduğu bilinmektedir. Yapının mihrap önü kubbesi ve arkasındaki eyvan ile kuzeydoğu köşede bulunan minaresi Selçuklu döneminden kalmadır. (Ring vd. 2014: 413); (Hill vd. 1967: 67). Daha sonraki dönemlerde (Safeviler, Kaçarlar ve çağdaş dönem) caminin asıl bölümüne yapılan eklemeler sonucunda, yapı dört eyvanlı ve dikdörtgen planlı hale getirilmiştir (Plan 1). Mescid-i Melik'in minaresi caminin kuzey köşesinde yer almakta olup bina ile bir duvar bağlantısı olduğu hususunda herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Bu bakımdan minarenin muhtemelen câmiden ayrı olarak yapıldığı ve yeni kazıların ışığı altında yüksekliğinin takriben 7,5 m. olduğu anlaşılmaktadır (Hutt 1970: 175); (Merçil 1989: 218). Doğu-batı doğrultusunda uzanan yapının (Hz. Hasan b. Ali b. Ebî Talîb'e (ö. 50/670) atfedilen sütunlu sahn'da) ikinci katında güney-batı köşede üç, birinci katında ise bir alçı süslemeli mihrap bulunmaktadır. İkinci katta olan mihraplar, Büyük Selçuklu, birinci kattaki ise sonraki dönemlere aittir. İkinci kattaki mihraplarda herhangi bir isim veya tarih bulunmamaktadır. Fakat mihrapların süslemeleri ve yazıları Büyük Selçuklu dönemine ait örnekler

¹ Melik I. Turan-şâh'ın yaptırdığı câmi “Mescid-i Melik” adıyla meşhur olmuştur. Mescid-i Melik İran İslam devriminden sonra Mescid-i İmam Humeyni adıyla da tanınmaktadır.

² Hamdullah Müstevfî Kazvinî Nuzhet el-Kulûb'ta mescid-i Melik'i “Câmi-i Tebrîzî” adı ile kaydetmiştir (Bkz.: Müstevfî Kazvinî 1336 H.Ş.: 171).

³ Kısaltmalar: Bkz. : Bakınız / H.Ş. : Hicri Şemsi.

⁴ Bu makalede köşeli parantez içinde yazılan kelimeler kitâbelere zamanla dökülmüştür.

ile karşılaştırıldığında onların da Büyük Selçuklu dönemine ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü diye numaralandırılmış bu mihraplar, İran'ın Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Kurumu tarafından, iklim şartlarından etkilenmemesi için geçici olarak koruyucu oda içine alınmıştır (Resim 3). Yapının yanlarda kademeli olarak yükseltelen ikişer küçük kemerle desteklenen asıl eyvanı, sivri tonozla örtülmüştür. Asıl eyvanın kible duvarının ortasında, Safeviler dönemine ait çini süslemeli yüksek mihrap bulunmaktadır. Caminin güney-batı kısmında İmam Hasan'a atfedilen sütunlu sahnın yer almaktadır. Farklı dönemlerde yapıda bazı onarımlara gidilmiş ve bazı ilavelerde bulunulmuştur. Yapının ortasında geniş avluya bakan revak kemerleri sonraki dönemlerde sırlı tuğla ve çini süslemeler ile kaplanmıştır. Eyvanlar arasında kalan bölümler kuzey kanatta iki, doğu kanatta üç, kuzeybatı kanatta dört, güneybatı kanatta bir, mihrap tarafında ise dört sıra sahınla çevrilidir. Yapının avluya ve örtülü bölümlere girişi sağlayan dört farklı taç kapısı bulunmaktadır.

24 Ağustos 2018 tarihinde Kirman Mescid-i Melik'e gittiğimde, onarım çalışması nedeniyle caminin Büyük Selçuklu alçı mihraplarından çok fazla ayrıntılı fotoğraf çekemediğim için, ön değerlendirme yaptıktan ve mihrapları yerinde ölçtükten sonra, değerli meslektaşım Alireza Beitalahi'nin tarafından çekilmiş fotoğrafları alınarak, caminin Büyük Selçuklu alçı mihraplarının özellikleri ve kitâbelerinin içeriği açıklanmıştır. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Alçı Mihrapların Kompozisyon Özellikleri

Asıl ibadet mekânında, yapının güney-batı köşesinde (İmam Hasan'a atfedilen sütünlü Sahnın) ikinci katın kible duvarında birinci alçı süslemeli mihrap yer almaktadır (Resim 4.a). Çağdaş döneme ait bir tonoz altında yer alan mihrabın yaklaşık %60'ı tahrip olmuştur. Asıl ölçüleri 2.15×2.80 metre olan mihrap, altı tür alçı bezeme ve dört alçı kitâbe içermektedir. Kalan kısımlarına bakılarak, mihrabın sivri kemerli kavsaralı ve iç içe iki mihrap kurgusuna sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Mihrap altı bordür ve sekiz silme ile çevrelenmiştir. Dıştan içe doğru iki silme arasında yer alan birinci alçı bordürü, kazıma tekniğinde yapılan rumî kombinasyonu ile süslenmiştir (Resim 4.a). İkinci bordürün içeriği yine rumî kombinasyonu ile oluşturulmuştur (Resim 4.a). Üçüncü bordürde (Resim 4.b) bitkisel süslemeli zemin üzerinde kabartma tekniği ile yazılan müşeccer (ağaç gibi dallı budaklı), yapraklı ve çiçekli kûfi kitâbe, besmele, Fetih sûresinin 1-3. ayetleri⁵ ile aynı sûrenin 4. ayetinden bir kısmı ihtivâ etmektedir⁶:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. [إنا فتحنا لك فتحا مبينا. ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك و ما تاخر و يتم نعمته عليك و يهديك صراطا مستقيما. و ينصرك الله نصرا عزيزا. هو] الذي انزل السكينة في...⁷

İki silme arasında yer alan dördüncü bordürde kazıma tekniğinde, hendesî zencirek süsleme işlenmiştir (Resim 4.b). Söz konusu süsleme, birbirine bağlanan ters ve düz dizili konilerden oluşturulmuştur. Konilerin uçlarına birer ters ve düz uçurtma benzeri motif yerleştirilmiştir. Nişi iki yandan sınırlayan sütunçelerin gövdeleri hendesî, tahribe uğrayan başlıkları ise bitkisel süslemelidir. Sütunçelerin gövdeleri üzerine kazıma tekniğinde işlenen geçme kafes biçimli

⁵ Anlamı: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. [Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin. O inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerin]e huzur ve güven indirendir. (Fetih sûresi 48/1-3)

⁶ Fetih Suresi'nin 4. ayetin yarısı yazılmıştır.

⁷ Bu çalışmada, Kur'an ayetlerini içeren tüm kitâbelerin anlamları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Resmi Kur'an-ı Kerim Sayfasından alınmıştır. <https://kuran.diyanet.gov.tr/>, (24.12.2019).

hendesî süslemeler, daire ve altıgenlerin içinde altı köşeli yıldız ve üçgenlerin birbirini takip etmesiyle oluşturulmuştur (Resim 4.a).

Niş kısmında yer alan beşinci bordürün süslemeleri birinci ve ikinci bordürün süslemeleri ile benzerlik arz etmektedir (Resim 4.a). Nişteki altıncı bordürde kabartma tekniğinde işlenen sülüs kitâbe (Resim 4.c), bitkisel süslemeli zemin üzerine yerleştirilmiştir. Kitâbenin içeriği Nûr sûresinin 36. ayeti ile 37. ayetinin ilk yarısıdır.⁸

فى بيوت اذن الله ان ترفع ويذكر فيها اسمه يسبح [له فيها بالغدو و الاصل رجال لا تلهيهم تجاره و لا بيع عن ذكر الله واقام الصلاة...]

Nişte sivri kemer ile kuşatılan kısımda bitkisel süslemeli zemin üzerinde kabartma tekniği ile müşecce ve yapraklı kûfî hat ile yazılmış “الله اكبر / Allah'u Ekber” ibaresi yer almaktadır (Resim 4.c). Nişin kemer köşeliklerindeki süslemeler oldukça tahribe uğramıştır. Kalan parçalardan süslemelerin bitkisel türde yapıldığı anlaşılmaktadır. Sivri kemerin yüzeyine (Resim 4.c) bitkisel süslemeli zemin üzerinde kabartma tekniği ile müşecce ve yapraklı kûfî hat ile Nûr sûresinin 37. ayetinin ikinci yarısı işlenmiştir.⁹ Kitâbenin yarısı tahrip olmuştur:

... و ايتاء الزكاه [بخافون يوما تتقلب فيه القلوب] و الابصار¹⁰

Niş kısmına iki yandan hendesî bezemeli yüzeylere sahip iki küçük sütunçe işlenmiştir. Söz konusu sütunçelerin süslemeleri oldukça tahrip olmuştur (Resim 4.c). Nişin en alt kısmında, bir dikdörtgen panoda, kazıma tekniğinde işlenmiş kafes biçimli hendesî süslemeler görülmektedir (Resim 4.c). Söz konusu süslemeler, ışınsal tarzda kırık çizgilerle iç içe geçmiş merkezinde çember, boşluklarda küçük ve büyük üçgenler ile selvi ağacı motifinin yer aldığı onikigenlerin birleşmesinden meydana gelmiştir. Onikigenlerin arasında oluşan boşluklara ise dört ve üç yapraklı çiçekler işlenmiştir. Dört yapraklı çiçeklerin yüzeyine svastika motifi oyulmuştur .

Mescid-i Melik'in kare şeklindeki ikinci mihrabı yaklaşık %50'si tahrip olmuştur (Resim 5.a). 2.44×2.50 metre ölçüsünde olan mihrap, dokuz çeşit alçı bezeme uygulaması ve dört alçı kitâbe içermektedir. Sivri kemerli kavsaralı mihrapta iç içe iki mihrap kurgusu yer alır (Resim 5.a). Mihrabın sağ yan kanadında, yüzeyi sekiz kollu yıldız ve haçvârî motifleri ile tezyin edilmiş dikdörtgen bir pano bulunur (Resim 5.f). Sekiz kollu haçvârî ve yıldızların ortasında, birer selvi ağacı, rumî ve hatayi motiflerinden müteşekkil bir kombinasyon dikkat çekmektedir. Mihrabın sol yan kanadında da benzer süsleme kompozisyonunun var olduğu görülmektedir. İki yüzü içbükey uzun altıgen ve içi boş eşkenar dörtgen dizisinden oluşan bir süsleme şeridi panoyu çevrelemektedir (Resim 5.f).

Mihrapta dıştan içe doğru iki silme ile sınırlanmış birinci bordür, kazıma tekniğinde işlenmiş ters “S” şekli ve dört yapraklı çiçek dizisinden oluşan bir süsleme içermektedir (Resim 5.b). İkinci bordürde ise ajde-kâri¹¹ tekniği uygulanmış mükerrer rumî motifleriyle bezenmiştir (Resim 5.b).

⁸ Anlamı: Allah'ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde hiçbir ticaretin ve hiçbir alış verişin kendilerini, Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, [zekatı vermekten alıkoymadığı birtakım adamlar buralarda sabah akşam O'nu tesbih ederler.] (Nûr sûresi 24/36-37)

⁹ Nûr sûresinin 37. ayetinin ilk yarısı altıncı bordürde yazılmıştır.

¹⁰ Anlamı: ...zekatı vermekten [alıkoymadığı birtakım adamlar buralarda sabah akşam O'nu tesbih ederler. Onlar, kalplerin ve] gözlerin [dikilip kalacağı bir günden korkarlar.] (Nûr sûresi 24/37)

¹¹ Ajde-kâri süzgeç biçimli yüzeylere sahip alçı işçiliğine denilmektedir. Ajde-kâri'de genellikle hendesî motifler bulunmaktadır. (Bkz.: Dehkoda 1346 H.Ş.: 183).

Üçüncü bordürde kazıma tekniği ile işlenmiş hendesî zencirek süsleme yer almaktadır (Resim 5.b). Söz konusu süsleme, ters-düz şekilde birbirine bağlanmış konilerden oluşturulmuştur. Konilerin uçlarına yine ters-düz şekilde birer uçurtma benzeri motif yerleştirilmiştir. Dış çerçeveyi oluşturan dördüncü bordürde (Resim 5.c) bitkisel süslemeli zemin üzerinde ve kabartma tekniğinde yapılan sülüs yazı karakterli kitâbe, İsrâ sûresinin 78-80. ayetlerini içermektedir:¹²

اقم الصلاة لدلوك الشمس الى غسق الليل و [قرآن الفجر ان قرآن الفجر كان مشهودا. و من الليل فتهدد به نافلة لك عسى ان يبعثك ربك مقاما محمودا. و قل رب ادخلنى مدخل صدق و اخرجنى مخرج صدق و اجعل لى من لدنك سلطانا نصيرا.]

Kitâbede surenin 80. ayetinin son kelimesi olan “نصيرا / nasîrâ (nasîran)” bordürdeki yer darlığı nedeniyle, “واجعل / vec'al” kelimesinin üstüne istiflenmiştir. Ayrıca kitâbenin kompozisyon dengesini sağlamak için “صدق / sıdk” kelimesinin üstüne tirfil işareti yerleştirilmiştir (Resim 5.e). Söz konusu bordür içbükey yüzeye sahip olduğu için kitâbe de içbükey şeklinde yazılmıştır. Beşinci bordürde tekrarlanan bir eşkenar dörtgen ve iki çember motifiyle oluşturulan süslemeye yer verilmiştir (Resim 5.c).

Kavsara kuşatma kemerinin yüzeyinde kabartma tekniğinde ve bitkisel süslemeli zemin üzerinde işlenen müşeccer kûfi hatlı bir kitâbe bulunmaktadır (Resim 5.a). Oldukça tahribe uğramış kitâbede, kalan ilk ve son kelimelerden anlaşıldığı üzere Hûd sûresinin 114. ve 115. ayetleri yazılı olup 115. ayetin son iki kelimesi eksiktir:¹³

واقم الصلاة [طرفى النهار وزلفا من الليل ان الحسنات يذهبن السيئات ذلك ذكرى للذاكرين. واصبر فان الله لا يضيع...]

Neredeyse tamamına yakın bölümü dökülmüş olan mihrap kavsarasının kalan parçalarından bitkisel süslemelerle kaplandığı anlaşılmaktadır. Kavsarayı nişten ayıran içbükey yüzeyli kitâbe kabartma tekniğinde yazılmış olup bitkisel süslemeli zemin üzerinde, yapraklı ve çiçekli kûfi hatlı Âl-i İmrân sûresinin 18. ayetini içermektedir. Kitâbede aynı hizada yazılmayan “بالقسط” ibaresi, dikkat çekmektedir:¹⁴

شهد الله انه لا اله الا هو و الملائكة و اولو العلم قائما بالقسط.

Mihrabın niş kısmında iki yandan hendesî bezemeli yüzeylere sahip sütunçeler bulunmaktadır (Resim 5.d). Sütunçelerin başlıkları rumî motifleriyle süslenmiştir. Niş kısmında ters “U” biçimli çerçevede (Resim 5.g), örgülü kûfi yazı karakterli bir kitâbe bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde işlenen kitâbede yan yana 28 kere “الله اكبر / Allah'u Ekber” ibaresinin tekrarlandığı görülmektedir. Kitâbe içerisinde dört yapraklı çiçeklerde haçvârî motifi görülmektedir. Mihrab kemerinin karın kısmına dalgalı çizgiler üzerine bir ters bir düz dilimli ve sencide rumî motifleri yerleştirilmiştir. Nişteki ikinci çerçeve (ikinci bordür) ise iç bükey yüzeye sahip olup, tekrarlanan tepelik rumî kombinasyonu ile tezyin edilmiştir (Resim 5.g). Buradaki tepelik motifleri, kanat şeklinde tasarlanan rumî motifleri ile kuşatılmıştır. Mihrabın diğer bölümleri büyük ölçüde harap olmuş olduğundan bu kısımların ayrıntılı incelemesi yapılamamıştır. Fakat bu kısımlar ile ilgili tespit edilebildiği kadar şu bilgiler verilebilir:

¹² Anlamı: Güneşin zevalinden (öğle vaktinde Batı'ya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belli vakitlerde) namazı kıl. [Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir. Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud'a ulaştırsın. Deki: “Rabbim!” (Gireceğim yere) doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla. (Çıkacağım yerden de) beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Katından bana yardımcı bir kuvvet ver.” (İsrâ sûresi 17/78-80)

¹³ Anlamı: [Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde] namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür. Sabret! Çünkü Allah [iyilik edenlerin mükafatını] zayı etmez. (Hûd sûresi 11/114-115)

¹⁴ Anlamı: Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilah olmadığına adaletle şahitlik ettiler. (Âl-i İmrân sûresi 3/18)

1-Nişte sütunçeler bulunmaktadır. 2-Sütunçelerle kuşatılmış dikdörtgen çerçevede hendesî süsleme (muhtemelen ışınal ikizkenar üçgenleri içeren altıgenlerden oluşan süsleme) görülmektedir. 3-Sivri kemer ile kuşatılan kısım, bitkisel süslemelerle kaplanmıştır. 4-Sivri kemerin yüzeyine bir kitâbe mevcuttur. 5-Kemer köşeliklerine bitkisel süsleme işlenmiştir.

Mescid-i Melik'in üçüncü mihrabının yarıya yakını harap olmuştur. 2.20×2.40 metre ölçüsünde olan mihrap, yedi tür alçı bezeme uygulaması ve dört alçı kitâbe içermektedir. Kitâbelerin ve süsleme bordürlerinin etrafında silmeler bulunmaktadır (Resim 6.a). Üçüncü mihrabın bazı süslemelerinin birinci mihrabın süslemeleriyle şekil ve düzenleme açısından benzerlik arzettiğini söylemek mümkündür. Mihrabın dıştan içe doğru iki silme ile sınırlanan birinci bordüründe, kazıma tekniğinde biri düz, diğeri ters halde, kırık çizgilerle birbirine bağlanmış rumilerden oluşan bir süsleme kompozisyonu yer almaktadır (Resim 6.a).

İkinci bordürde, kazıma tekniğinde işlenmiş bitkisel bezeme görülmektedir (Resim 6.a). Buradaki süsleme, sencide rumi, çanak yaprakları ve uçlarından birleşik simetrik sade rumi dizisinden meydana gelmektedir. Üçüncü bordürde (Resim 6.b) bitkisel süslemeli zemin üzerinde kabartma tekniği ile işlenmiş müşeccer, yapraklı ve çiçekli kûfi kitâbe, besmele ve Mü'minûn sûresinin 1-6. ayetlerini ihtivâ etmektedir:¹⁵

قد أفلح المؤمنون الذين هم في صلاتهم خاشعون والذين هم عن اللغو معرضون والذين هم للزكاة فاعلون والذين هم لفروا جهم حافظون إلا على أزواجهم أو ما ملكت أيمانهم فإنهم]

İki silme arasında yer alan dördüncü bordürde, kazıma tekniğinde işlenmiş hendesî zencirek süsleme görülmektedir (Resim 6.b). Söz konusu süsleme, ters-düz şekilde birbirine bağlanan, uçlarında yine ters-düz uçurtma benzeri motiflerin yer aldığı konilerden oluşturulmuştur. Mihrabın nişi dikdörtgen formunda olup, kitâbesi ve hendesî bezemeli panosu ile dikkat çekmektedir (Resim 6.a ve 6.d). Niş kenarlarında birer sütunçe vardır. Sütunçelerin gövde yüzeylerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Sütunçelerin başlıkları ise ajur tekniğinde yapılan rumi motiflerle bezenmiştir (Resim 6.a). Buradaki süsleme kompozisyonu, rumilerin birbirine simetrik bir şekilde bağlanıp kafes görünümü oluşturmasından meydana gelmektedir. Rumilerin uçlarına dairesel ortabağlar yerleştirilmiştir.

Nişteki kitâbenin yaklaşık %30'u dökülmüş vaziyettedir (Resim 6.d). Kabartma tekniğinde bitkisel süslemeli zemin üzerine işlenen kitâbe, müşeccer, yapraklı ve çiçekli kûfi hatlı olup, Âl-i İmrân sûresinin 18. ayeti ile 19. ayetinden bir kısmını ihtiva etmektedir:¹⁶

[شهد الله أنه لا إله إلا هو والملائكة وأولو العلم قائما بالقسط لا إله إلا هو العزيز الحكيم إن الدين عند الله الإسلام و ماختلف...

Silmeler ile sınırlanan mihrabın niş kısmındaki hendesî bezemeli panoda, birbirleri ile kesişen çokgenlerden meydana gelen beşgen, altıgen ve sekizgenler ile sekiz köşeli yıldız şekilleri bulunmaktadır (Resim 6.d). Buradaki beşgen ve altıgenlerde ikizkenar üçgen, sekizgenlerde ise eşkenar dörtgen (baklava dilimi) şekilleri görülmektedir. Ayrıca sekiz köşeli yıldızlarda sekiz taç

¹⁵ Anlamı: Mü'minler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında derin [saygı içindedirler. Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki, zekatı öderler. Onlar ki, ırzlarını korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. (Mü'minûn sûresi 23/1-6)

¹⁶ Anlamı: [Allah,] melekler ve ilim sahipleri, [ondan başka ilah olmadığı]na adaletle şahitlik ettiler. Ondan başka ilah yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Şüphesiz Allah katında din İslam'dır. [Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki] ihtiras ve aşırılık [yüzünden ayrılığa düştüler.] (Âl-i İmrân sûresi 3/18-19)

yaprağı rozet yer almaktadır. Mihrap kavsarasının süsleme kompozisyonu simetrik rumi motiflerinden oluşmaktadır (Resim 6.c). Kavsaranın sivri kemer yüzeyinde, bitkisel süslemeli zemin üzerine kabartma olarak işlenmiş sülüs kitâbe (Resim 6.c) Hûd sûresinin 114. ayetini içermektedir:¹⁷

وأقم الصلاة طرفي النهار [وزلفا من الليل إن الحسنات يذهبن السيئات ذلك] ذكرى للذاكرين

Kavsarayı nişten ayıran kavisli yüzeye işlenmiş benzer özelliklere sahip diğer kitâbe (Resim 6.c), Hûd sûresinin 115. ayetini içermektedir:¹⁸

واصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

Harap vaziyetteki kavsara köşeliklerindeki süslemeler kalan parçalarından anlaşıldığı üzere, bitkisel türdedir . Mihrabın kavsara kuşatma kemerinin karnında tekrarlanan dilimli rumilerden oluşan bir süsleme kompozisyonu yer almaktadır (Resim 6.c). Rumilerin uzantıları merkezdeki çemberlerle birleşmektedir. Nişin yan yüzeylerinde hendesî-bitkisel süsleme kompozisyonu izlenmektedir. Söz konusu süsleme, içinde dört yapraklı çiçek ve lale motifi yerleştirilmiş uzun altıgenlerin dizisinden oluşmaktadır. Kare çerçeve ile kuşatılan ve uzun altıgenlerin merkezinde yer alan dört yapraklı çiçek motiflerinin iki tarafına simetrik olarak birer lale motifi yerleştirilmiştir. Uzun altıgenler, dörde bölünmüş eşkenar dörtgenlerden meydana gelen geçme motifi ile birbirine bağlanmaktadır.

Karşılaştırma

Bu bölümde, Mescid-i Melik'te işlenen alçı bezemeler, şekil açısından farklı dönemlerdeki benzer örneklerle karşılaştırılacak; bu süslemelerin muhtelif devirlere ait alçı bezemeleri ile benzerlikleri tablolar halinde sunulacaktır. Söz konusu devirler, Sasani dönemi, İran'ın X. asrı, Karahanlı dönemi (840-1212), Gazneli dönemi (963-1186), Anadolu Selçuklu dönemi (1075-1308) ve İran'ın İlhanlı (1256-1353) döneminden ibarettir. Sasani dönemi (Ktesifon Sarayı arkeolojik sit alanlarından çıkan) alçı sanatının bir örneğinde, Mescid-i Melik'in III. mihrabında işlenmiş süsleme kompozisyonu ile benzerlik göstermektedir (Tablo 1). Nişâbur şehrine ait (Tepe Medrese ve Sebz Puşan arkeolojik sit alanlarından çıkan) bazı alçı süslemelerde, Mescid-i Melik'in I. mihrabında bulunan yazı tipi ve I., II. ve III. mihraptaki geometrik ve lale gibi motifler ile benzerlik arz etmektedir (Tablo 1-2). Caminin II. ve III. mihrabında bulunan alçı süslemelerin (yazıların), form açısından Gazneli dönemi yapıları, Baba Hatim Türbesi ve II. Gazneli Mesud Sarayı'na ait örnekleri ile benzerliği fark edilmiştir (Tablo 2-3). Mescid-i Melik'te bulunan sülüs ve kûfi hatlı yazılar, bitkisel ve geometrik bezemeler, İran İlhanlı yapıları, Kum İmamzade Ahmed b. Kasım Türbesi, Bestam Cuma Camii, Bestam Kaşane Kulesi, Bestam İmamzade Muhammed Türbesi, Kum Kümbet-i Sebz Türbesi, Veramin Cuma Camii, Zencân Sultâniye Kümbeti ve Oştorgan İmamzade Rabia Hatun Türbesi Mihrabı'nın bazı alçı süslemeleri ile benzerlik sergilemektedir (Tablo 3-4-5). Ulaşılan sonuçlara göre, Anadolu Selçuklu eserleri, Ahlat Selçuklu Mezar Taşı, Kayseri Hızır İlyas Türbesi ve Erzurum Çifte Minareli Medresesine ait bitkisel süslemelerin genel görünümü, Mescid-i Melik'in II. mihrabında bulunan bitkisel süsleme kompozisyonu ile benzerlik göstermektedir (Tablo 6). Karahanlılar Dönemi camisi, Buhara Muğak Attari Camiinde bulunan

¹⁷ Anlamı: Gündüzün iki tarafında [ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir.] Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür. (Hûd sûresi 11/114)

¹⁸ Anlamı: Sabret! [Çünkü Allah] iyilik edenlerin mükafatını zayi etmez. (Hûd sûresi 11/115)

bazı süslemeler, Mescid-i Melik'in I. ve II. mihraplarındaki alçı süslemelerin bazı örnekleri ile benzerlik arz etmektedir (Tablo 7).

Araştırmamız neticesinde, Mescid-i Melik'te bulunan Büyük Selçuklu dönemine ait alçı süslemelerin, önceki dönemlerin sanatından etkilendiği ve daha sonraki dönemlerin sanat eserleri için ilham kaynağı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bir başka deyişle Mescid-i Melik'te kullanılan alçı süslemelere baktığımızda Büyük Selçuklu geleneğini devam ettiren örnekler görüyoruz. Ayrıca bu süslemelerde genel şekillerden ziyade Büyük Selçuklu döneminden önce ve sonraki süslemelerle benzer kompozisyon izlenmektedir. Örneğin Ktesifon Sarayı'na ait bir alçı süslemede, Mescid-i Melik'in III. mihrabında işlenmiş süsleme kompozisyonu ile tek değişik kısım bu süslemeye geometrik motiflerin eklenmesidir. Bunun dışında Mescid-i Melik'in alçı mihraplarında bulunan sülüs ve kûfi hatlı yazıların genel görünüşleri, çoğu İlhanlı yapılarıdaki sülüs ve kûfi hatlı yazıların genel görünüşlerinden farklı değildir. Sonuç itibarıyla Mescid-i Melik'te görülen alçı süslemeler, şekil ve kompozisyon açısından, daha önce zikredilen dönemlerin süslemeleri ile büyük benzerlik sergilemektedir. Bu benzerliklerin varlığı, bize Büyük Selçuklu döneminin alçı süsleme sanatçılarının, önceki dönem eserlerinden etkilendiklerini, kendine özgü bir tarz oluşturduklarını ve daha sonraki dönemlerin sanatçılarına esin kaynağı olduklarını göstermektedir.

Sonuç

Birinci Turanşâh'ın yaptırdığı Kirmân'ın en eski camisi Mescid-i Melik'in alçı mihrapları, Büyük Selçuklu döneminin zengin süsleme ve kitâbeleri içermektedir. Camide yer alan yazılar, ayetler ve dini içerikli ifadeler içeren kitâbelerden müteşekkil olup, bitkisel ve hendesî süslemelerle birlikte, değişik kompozisyonlar içerisinde kullanılmıştır. Mihrapların kimliği hakkında bilgi içeren herhangi bir kitâbe içermemekle birlikte, şekil ve tasarıma yaptıkları katkı açısından önem arz etmektedirler. Kirman Mescid-i Melik'teki ayet içeren kitâbeler, caminin ikinci katında bulunan mihraplarda işlenmiştir. Bu kitâbelerde, Fetih sûresinin 1-3. ayetleri ve aynı sûrenin 4. ayetinden bir kısmı, Nûr sûresinin 36. ayeti ve 37. ayetinin ilk yarısı, Nûr sûresinin 37. ayetinin ikinci yarısı, İsrâ sûresinin 78-80. ayetleri, Hûd sûresinin 114. ve 115. ayetleri, Âl-i İmrân sûresinin 18. ayeti, Âl-i İmrân sûresinin 18. ayeti ve 19. ayetinden bir kısmı, Mü'minûn sûresinin 1-6. ayetleri, Hûd sûresinin 114. ayeti ve Hûd sûresinin 115. ayeti yazılmıştır. Camideki dini içerikli ifadeler ise, yapının üçüncü mihrabında yer almakta ve 28 kere Allahu ekber'den ibarettir. Mihrapların Bazı kitâbelerinde yazı kusurları görülmektedir. Yapının birinci mihrabının üçüncü bordüründeki kitâbede, Fetih sûresinin 4. ayetinden sadece birkaç kelime yazılmıştır. Yine ikinci mihrap kavsarasının sivri kemeri üzerinde yer alan kitâbe içerisinde kelime eksikliği söz konusudur. Söz konusu kitâbede Hûd sûresinin 115. ayetinin son iki kelimesi “أجر المحسنين” yazılmamıştır.

Mihraplarda farklı süsleme kompozisyonlar işlenmiştir. Camide tek başına kullanılan bitkisel kompozisyonları ihtiva eden alçı süslemeler, birinci mihrabın birinci, ikinci ve beşinci bordürlerinde ve nişin kavsara köşeliklerinde, ikinci mihrabın birinci ve ikinci bordürlerinde, sütunçelerin başlıklarında, kavsarasında ve nişin ikinci çerçevesinde, üçüncü mihrabın ikinci bordüründe, kavsarasında ve sütunçelerin başlıklarında uygulanmıştır. Söz konusu süslemeler, genellikle yapraklar, rumî ve kıvrıkdalların birleşmesiyle meydana gelmektedir. Camideki hendesî motifler ile iç içe uygulanan bitkisel motifler, I. mihrabın birinci bordüründe ve nişin merkezinde yer alan dikdörtgen panoda yer almaktadır. Tek başına kullanılan hendesî kompozisyonlar ise birinci mihrabın üçüncü bordüründe, ikinci mihrabın üçüncü ve beşinci bordürlerinde, üçüncü mihrabın dördüncü bordüründe ve nişin merkezindeki dikdörtgen panoda bulunmaktadır. Bu motifler genellikle, zencirekler, yıldızlar, hendesî geçmeler, eşkenar dörtgenler, paralelkenarlar ve içi boş çemberlerden ibarettir. Mihraplardaki alçı süslemelerde en çok kabartma ve kazıma

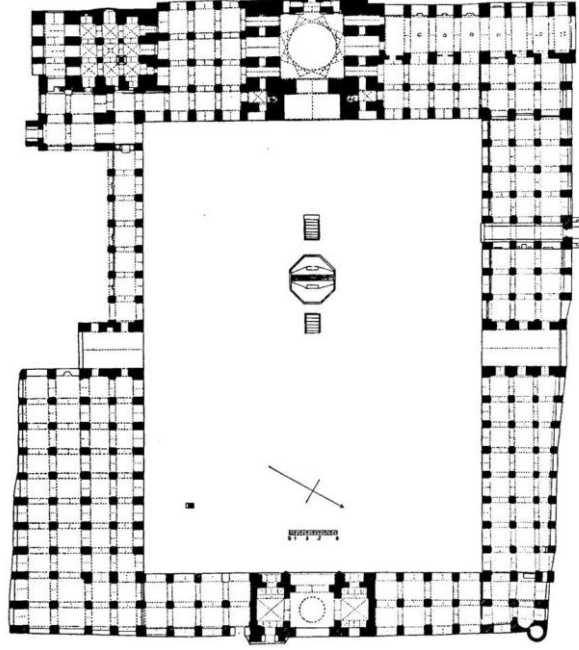
teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca bu tekniklerin yanısıra, ajur tekniğiyle yapılan alçı süslemeler de dikkat çekmektedir. Kirman Mescid-i Melik'in birinci, ikinci ve üçüncü mihraplarında işlenen alçı süslemelerin bir kısmında kabartma tekniğinde işlemlere rastlanılmaktadır. Kazıma tekniği de birinci, ikinci ve üçüncü mihraplara işlenen alçı süslemelerin bir kısmında uygulanmıştır. Ajur tekniği ise caminin üçüncü mihrabının sütunçelerinin başlıklarında görülmektedir. Mihrapların sanatçısı ile ilgili herhengi bir bilgi bu çalışmada tespit edilememiştir. Mihraplarda işlenen bazı alçı süslemeler, İran'ın Sasani dönemine ait alçı süslemeleri, Nişâbur'da yapılan kazı çalışmalarından çıkan İran'ın ilk İslâmî devirlerine ait süslemeler, Karahanlı, Gazneli, Anadolu Selçuklu ve İran'ın İlhanlı dönemi alçı süslemeleri ile benzerlik sergilemektedir.

Kaynakça

- Anisi, Aliriza (2004). "The Masjid-i Malik in Kirman", *Iran: Journal of the British Institute of Persian Studies*, S. XLII, London: The British Institute of Persian Studies (BIPS), s. 137-157.
- Bâstânîy-i Pârîzî, Muhammed İbrahim (1343 H.Ş.). *Tarih-i Kirmân, Selcukiyân ve Goz der Kirmân*. Tahran: Neşr-i Bâstânîy-i Pârîzî.
- Cezar, Mustafa (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Deh-Hudâ, Ali Ekber (1346 H.Ş.). *Lugatnâme*. Vol. II. Tahran: Müessesese-i İntişarat ve Çap-i Danişgâh-i Tahran.
- Hill, Derek ve Grabar, Oleg (1967). *Islamic Architecture and its Decoration A.D. 800-1500*. London: DOI.
- Hutt, Antony (1970). "The Three Minarets in the Kirman Region", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, Vol. II, Cambridge: Cambridge University Press, s. 175.
- Korbendau, Yves ve Kirk Mcelhearn (2008). *The Many Faces of Iran Poche Couieur and Travel Series*. Washington: ACR.
- Kramers, Johannes Hendrik (1960). "Kirman", *DİA*, Persian Cities, London: DİA, s. 147.
- "Kur'an-ı Kerim Portalı", Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Portalı, Son Erişim: 24 Aralık 2019, <https://kuran.diyanet.gov.tr/>.
- Merçil, Erdoğan (1989). *Kirmân Selçukluları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Müstevfi Kazvîni, Hamdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Nasr (1336 H.Ş.). *Nuzhet el-Kulûb*. Muhammed Debîr-i Siyâkî (ed.), Tahran: Tehuri.
- Ring, Trudy, Watson, Noelle, Schellinger, Paul (2014). *Middle East and Africa: International Dictionary of Historic Places*. Vol. IV, London: Routledge.
- Schroeder, Eric (1964). "The Seljuq Period" in *A Survey of Persian Art*, ed. Arthur Pope and Phyllis Ackerman, vol. 3, London: *Oxford University Press*, s. 1033.
- Veziri, Ahmed Ali Hân (1340 H.Ş.). *Tarih-i Kirman (Salâriyye)*, Tahran: İbn-i Sina.
- Wilkinson, Charles J. (1986). *Nishapur: Some Early Islamic Buildings and Their Decoration*. New York: The Metropolitan Museum of Art.
- <https://lektsii.org/9-31387.html> (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)
- <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/449150> (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)
- <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/450116> (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)
- <https://iqna.ir/en/news/3468947/islamic-era-section-of-museum-of-ancient-iran> (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)
- https://archnet.org/sites/3923/media_contents/144310 (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)
- <http://web.mit.edu/akpia/www/articlerugiadi.pdf> (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)
- <https://okuryazarim.com/mugak-attari-cami> (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)
- <https://okuryazarim.com/mugak-attari-cami> (Son Erişim: 9 Temmuz 2020)

Resim, Çizim ve Tablolar

(Kaynağı belirtilmeyen resimler yazara aittir.)

Plan 1: Kirman Mescid-i Melik'in Planı
Kaynak: İran Kültürel Miras,
El Sanatları ve Turizm Kurumu Arşivi

Resim 1: Kirman Mescid-i Melik'in Batı Eyvanının Doğu (Sağ) Kanadındaki Kitâbe

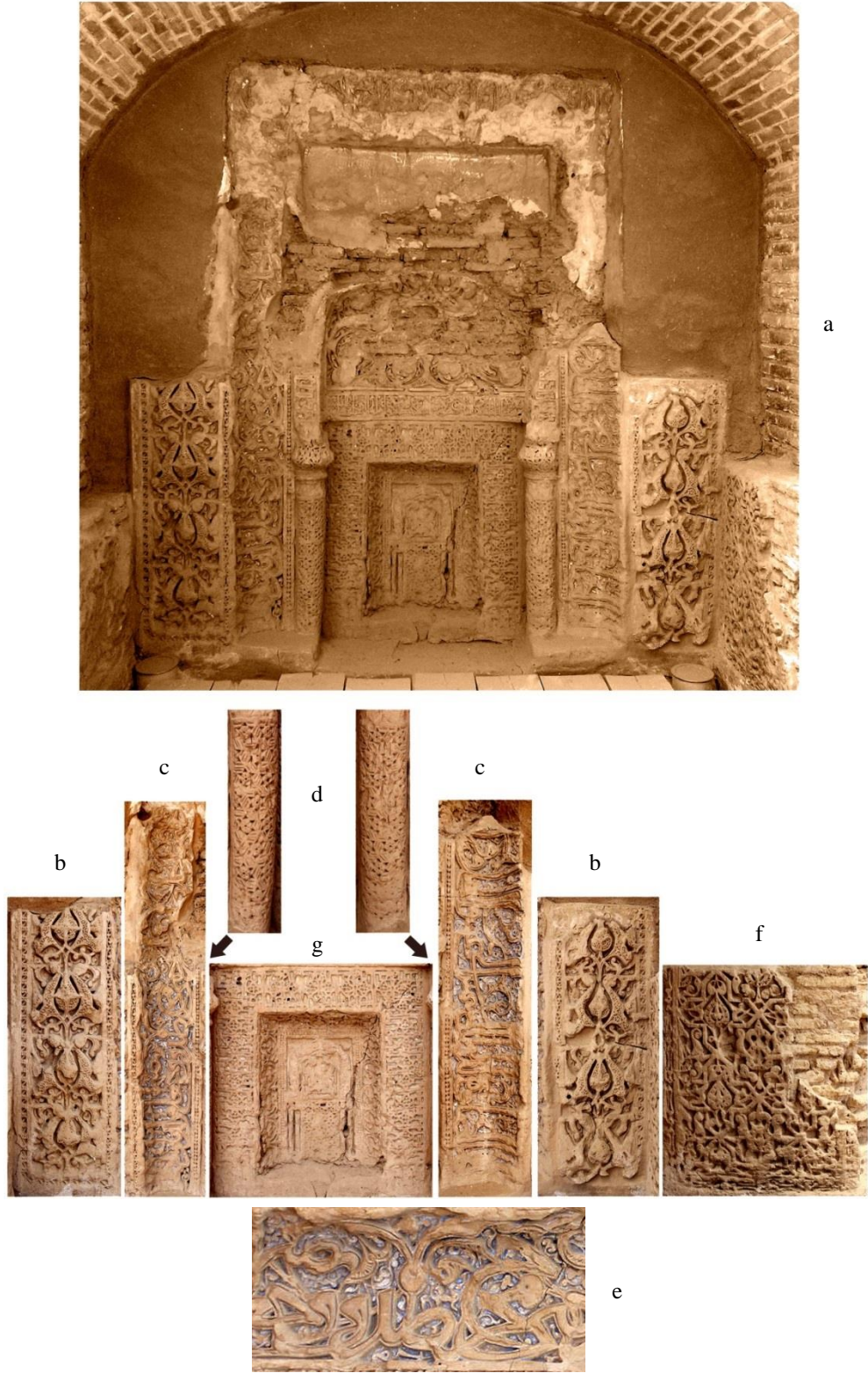
Resim 2: Kirman Mescid-i Melik'in Batı Eyvanının Batı (Sol) Kanadındaki Kitâbe

Resim 3: Kirman Mescid-i Melik'in Mihrablarının Odası

Resim 4: Kirman Mescid-i Melik'in I. Alçı Mihrabı (Alireza Beitalahi'den)

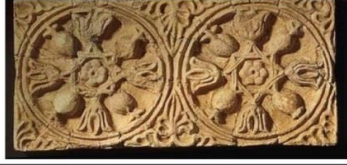

Resim 5: Kirman Mescid-i Melik'in II. Alçı Mihrabı (Alireza Beitalahi'den)

Resim 6: Kirman Mescid-i Melik'in III. Alçı Mihrabı (Alireza Beitalahi'den)

Kirman Mescid-i Melik'inin Büyük Selçuklu Alçı Mihrapları

Sasani Dönemi (226-651)	Kirman Mescid-i Melik
1 	 (III. Mihrap)
İrann İlk İslâmî Devirleri (X. yüzyıl) (Nişâbur Şehri)	Kirman Mescid-i Melik
2 	 (I. ve II. Mihrap)
3 	 (III. Mihrap)
4 	 (III. Mihrap)
5 	 (I., II. ve III. Mihrap)

Tablo 1: Kirman Mescid-i Melik'in Alçı Süslemelerinin Sasani Dönemi ve X. yüzyılın Süslemeleri ile Karşılaştırılması

Numaralandırılmış Resimlerin Kaynağı:

1- <https://lektisii.org/9-31387.html>

2- <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/449150>

3- <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/450116>

İrânın İlk İslâmî Devirleri (X. yüzyıl) (Nişâbur Şehri)	Kirman Mescid-i Melik
1 	 (III. Mihrap)
2 	 (I. Mihrap)
Gazneliler Dönemi (963-1186)	Kirman Mescid-i Melik
3 İran Ulusal Müzesi, Tahran	 (III. Mihrap)

Tablo 2: Kirman Mescid-i Melik'in Alçı Süslemelerinin Gazneliler Dönemi ve X. yüzyılın Süslemeleri ile Karşılaştırılması

Numaralandırılmış Resimlerin Kaynağı:

1- Wilkinson, Charles J. (1986). Nishapur: Some Early Islamic Buildings and Their Decoration. New York: The Metropolitan Museum of Art, p. 145

2- Wilkinson, Charles J. (1986). Nishapur: Some Early Islamic Buildings and Their Decoration.

Gazneliler Dönemi (963-1186)	Kirman Mescid-i Melik
<p>1</p> <p>Baba Hatim Türbesi, Afganistan, İmam Sahip</p>	 <p>(II. Mihrap)</p>
<p>2</p> <p>II. Gazneli Mesud Sarayı, Afganistan, Gazni</p>	 <p>(III. Mihrap)</p>
İrânın İlhanlı Dönemi (1256-1353)	Kirman Mescid-i Melik
 <p>İmamzade Ahmed b. Kasım, İran, Kum</p>	
 <p>Bestam Cuma Camii, İran, Simnan, Bestam</p>	 <p>(III. Mihrap)</p>

Tablo 3: Kirman Mescid-i Melik'in Alçı Süslemelerinin Gazneliler ve İlhanlı Dönemi Süslemeleri ile Karşılaştırılması

Numaralandırılmış Resimlerin Kaynağı:

1: https://archnet.org/sites/3923/media_content/144310

İrannın İlhanlı Dönemi (1256-1353)	Kirman Mescid-i Melik
 <p>Bestam Kaşane Kulesi, İran, Simnan, Bestam</p>	 <p>(III. Mihrap)</p>
 <p>İmamzade Muhammed, İran, Simnan, Bestam</p>	 <p>(III. Mihrap)</p>
 <p>Kümbet-i Sebz, İran, Kum</p>	 <p>(II. Mihrap)</p>
 <p>Kümbet-i Sebz, İran, Kum</p>	 <p>(I., II. ve III. Mihrap)</p>
 <p>Veramin Cuma Camii, İran, Veramin</p>	 <p>(II. Mihrap)</p>

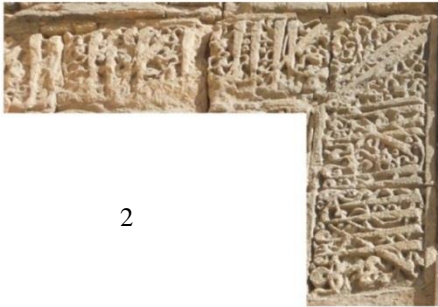

Tablo 4: Kirman Mescid-i Melik'in Alçı Süslemelerinin İlhanlı Dönemi Süslemeleri ile Karşılaştırılması

İrânın İlhanlı Dönemi (1256-1353)	Kirman Mescid-i Melik
 <p>Veramin Cuma Camii, İran, Veramin</p>	 <p>(III. Mihrap)</p>
 <p>Sultâniye Kûmbeti, İran, Zencân, Sultâniye</p>	 <p>(II. Mihrap)</p>
 <p>İmamzade Rabia Hatun Mihrabı, İran Ulusal Müzesi, Tahran</p>	 <p>(III. Mihrap)</p>
 <p>İmamzade Rabia Hatun Mihrabı, İran Ulusal Müzesi, Tahran</p>	 <p>(I., II. ve III. Mihrap)</p>
 <p>İmamzade Rabia Hatun Mihrabı, İran Ulusal Müzesi, Tahran</p>	 <p>(III. Mihrap)</p>

Tablo 5: Kirman Mescid-i Melik'in Alçı Süslemelerinin İlhanlı Dönemi Süslemeleri ile Karşılaştırılması

Anadolu Selçuklu Dönemi (1075-1308)	Kirman Mescid-i Melik
 <p data-bbox="427 792 735 819">Hızır İlyas Türbesi – Kayseri, Develi</p>	 <p data-bbox="986 1563 1086 1590">(II. Mihrap)</p>
 <p data-bbox="485 1240 679 1290">Erzurum Çifte Minareli Medrese</p>	
 <p data-bbox="459 1666 703 1693">Ahlat Selçuklu Mezar Taşı</p>	

Tablo 6: Kirman Mescid-i Melik'in Alçı Süslemelerinin Anadolu Selçuklu Dönemi Süslemeleri ile Karşılaştırılması

Karahanlılar Dönemi (840-1212)	Kirman Mescid-i Melik
<p data-bbox="512 779 528 801">1</p> <p data-bbox="451 1037 794 1059">Muğak Attari Cami - Özbekistan, Buhara</p>	 <p data-bbox="1034 987 1134 1010">(II. Mihrap)</p>
<p data-bbox="520 1496 536 1518">2</p> <p data-bbox="451 1671 794 1693">Muğak Attari Cami - Özbekistan, Buhara</p>	 <p data-bbox="1034 1447 1134 1469">(I. Mihrap)</p>

Tablo 7: Kirman Mescid-i Melik'in Alçı Süslemelerinin Karahanlı Dönemi Süslemeleri ile Karşılaştırılması

Numaralandırılmış Resimlerin Kaynağı:

1: <https://okurvazarim.com/mugak-attari-cami/>

